

DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-0774.2024.3.6>

УДК 373.2.015.31:305

Вікторія Луценко

<https://orsid.org/0000-0002-1681-0601>

молодший науковий співробітник
лабораторії інституційного виховання,
Інститут проблем виховання НАПН України,
вул. М. Берлінського, 9, 04060, Київ, Україна,
viktorialucenko63@gmail.com

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розкривається актуальність проблеми гендерного виховання та розробка даної проблеми в сучасних українських дослідженнях; розглянуто гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку як проблему сучасної педагогіки. Зазначено, що проблема гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти має тісний зв'язок з іншими видами виховання: національним, моральним, сімейним, правовим, трудовим, розумовим та іншими; здійснено аналіз проблеми гендерного виховання в педагогічній теорії. Показано, що дошкільний вік є визначальним періодом статево-рольового розвитку, бо саме в дошкільному періоді закладається гендерна самоідентифікація, яка впливатиме на все подальше доросле життя. Акцентовано увагу на тому, що у процесі гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти виокремлюють чинники, які негативно впливають на становлення статево-рольової ідентичності дітей дошкільного віку. Представлено науковий аналіз педагогічних аспектів дослідження гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку. Зазначено, що складність і багатогранність проблеми гендерного виховання передбачає, що висока якість гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку може бути забезпечена спільними зусиллями управлінських і методичних служб, наукових установ, педагогів-практиків та батьків. Наголошено на тому, що перспективи подальшого дослідження проблеми пов'язані з подоланням низького рівня обізнаності з гендерної проблематики дітей старшого дошкільного віку та нівелювання гендерних підходів до програми підготовки освітян до роботи в закладах освіти.

Ключові слова: виховання, гендер, гендерна ідентичність, гендерна соціалізація, гендерне виховання, гендерний підхід, гендерні особливості.

ВСТУП

Проблема гендерного виховання набуває актуальності і поширення у сучасних українських дослідженнях. Гендерне виховання визначається як цілеспрямований, чітко організований процес формування в учнівської молоді андрогінних якостей особистості, рис характеру, навичок і звичок гендерно збалансованої соціальної поведінки, а також егалітарних поглядів та переконань, потреб і мотивів толерантної соціокультурної діяльності та соціальної активності, побудованих на принципі гендерної рівності (Дороніна, 2012).

Гендерне виховання виділяється як окремий вид виховання. Водночас науковці тісно пов'язують його з іншими видами виховання: національним, моральним, сімейним, правовим, трудовим, розумовим та іншими. Гендерне виховання сприяє формуванню егалітарної свідомості, вихованню всебічно розвиненої, гармонійної особистості, вільної від стереотипів та упереджень за ознакою статі, здатної розбудовувати громадянське суспільство (Остапчук, 2012).

Дослідження сучасних українських вчених (І. Бех, Н. Гавриш, В. Еремєєва, О. Жовнір, Л. Канішевська, О. Кікінеджи, О. Кононко, Д. Колесов, С. Лозинська, І. Негрій, Л. Попова, Т. Піроженко, О. Рейпольська та інших) доводять, що освіта як педагогічне явище нерозривно пов'язана з культурою соціуму, потребує переосмислення, коректування позицій у питаннях гендерного виховання молодого покоління.

У процесі аналізу зарубіжних наукових джерел також було виявлено ряд досліджень, в яких висвітлені певні аспекти гендерного виховання дітей дошкільного віку. Так, М. J. Cardona (2024) зробила огляд системи виховання гендерної рівності в дошкільній освіті Португалії; Y. Chung, H.-H. Haung (2021) вивчали систему формування гендерних стереотипів у дітей дошкільного віку, визначали вплив інформації, що ламає гендерні стереотипи у вихованців закладу дошкільної освіти; G. T. M. Devis та M. Haines (2020) досліджували, як впливає вибір іграшок на формування гендерної ідентичності хлопчиків і дівчаток дошкільного віку; J. J. Endendijk et al. (2017) обґрунтували вплив гендерно-рольового стереотипу батьків на прояви агресії 3-річних дітей в Нідерландах. Дослідження про те, як залежать від віку, статі та культури фактори, пов'язані з прийнятністю або доцільністю різних видів гендерної поведінки дітей дошкільного віку, презентували К. M. W. Kwan et al. (2024).

Мета статті полягає у науковому аналізі педагогічних аспектів дослідження гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науковий аналіз обраної проблеми показав, що гендерному вихованню дітей дошкільного віку приділяється недостатня увага. Українські гендерні дослідження є досить розгалуженими і містять наукові розвідки у таких напрямках: пізнання психологічних закономірностей поведінки та діяльності людей як суб'єктів гендерних характеристик; історико-педагогічна та соціальна категорії; культурно-історичний феномен, що визначається не тільки біологічно, але й соціокультурно; сукупність (інтегровані ознаки) уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловічого та жіночого співіснування тощо.

Незважаючи на поширеність гендерних досліджень, питання гендерного виховання молодого покоління здебільшого висвітлюються по-різному і розглядаються в межах статево-рольового підходу. Так, С. Лозинська та У. Худзей (2018) підкреслюють, що дослідники, як правило, визначають поняття «гендерне виховання» синонімічним поняттю «статево-рольове виховання» дітей і розробляють його в межах гендерної соціалізації (с. 63). Також гендерне виховання нерідко ототожнюють зі статевим (воно тлумачиться як складова виховного процесу), що передбачає розвиток у дітей умінь і досвіду стосунків із представниками протилежної статі.

Р. Шулигіна та В. Мовчун (2014) трактують гендерний підхід в освіті як «індивідуальний підхід до прояву дитиною своєї ідентичності, що дає надалі особистості велику свободу вибору, можливості для самореалізації, допомагає бути досить гнучкою і уміти використовувати різні можливості поведінки» (с. 124), а гендерне виховання інтерпретують як «цілеспрямований, чітко організований і керований процес формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих та жіночих ролей, поводження, діяльності, психологічних характеристик особистості, запропонованих суспільством своїм громадянам залежно від їх біологічної статі» (с. 125).

Особливої уваги заслуговує проблема гендерного виховання дітей дошкільного віку, оскільки саме в дошкільному віці формується усвідомлення дитиною свого «Я» та ідентифікація себе як представника певної статі.

Вже в дошкільному віці, як наголошує І. Негрій (2023), дівчата та хлопці характеризуються цілою низкою статево-детермінованих особливостей різного генезису, які обов'язково необхідно враховувати в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти. Дослідниця зазначає, що організація системи виховання в закладі дошкільної освіти має здійснюватися за умов врахування таких показників:

- статевої приналежності дитини;
- природної індивідуальності;
- багатства соціальних ролей та етнічної культури;

- відповідальності за власне здоров'я і здоров'я іншої людини.

Гендерний, або статево-рольовий, підхід у вихованні дітей дошкільного віку, як стверджує І. Негрій (2023), вимагає врахування та застосування знань про гендерні особливості:

- в організації освітнього процесу у закладі дошкільної освіти відповідно до гендерних особливостей всіх учасників освітнього процесу;
- у визначенні змісту і методів навчання і виховання;
- в організації педагогічних умов у закладі дошкільної освіти для опанування хлопчиками та дівчатками сценаріями і досвідом статево-ролевої поведінки, адекватними їх віку, психосексуальному розвитку, соціальним вимогам;
- у подоланні проблем, пов'язаних з гендерною самореалізацією.

Дошкільний вік є важливим періодом статево-рольового розвитку. Саме в дошкільному періоді закладається гендерна самоідентифікація, яка впливатиме на все подальше доросле життя. Отже, як зазначають О. Перепелиця, Н. Бугайова (2024), дорослі, зокрема педагоги закладів дошкільної освіти, мають «сприяти формуванню гендерної ідентичності у дітей, тобто допомагати дитині обирати свої особисті, але відповідні до своєї статі способи поведінки, надаючи відповідно до віку зрозумілу гендерну освіту і здійснюючи статево виховання та показуючи на своєму прикладі гарні вчинки» (с. 277).

Обґрунтовуючи педагогічні умови гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, О. Листопад (2019) зазначав, що гендерне виховання має відбуватись у всіх видах діяльності в житті дошкільника, зокрема ігровій, пізнавальній, комунікативній, мовленнєвій, образотворчій, художній, музичній, трудовій, побутовій тощо. Саме тому автор наголошував на відповідній підготовці вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації завдань гендерного виховання (с. 150). Професійна підготовка компетентних фахівців, як зазначав О. Листопад, забезпечить диференційований підхід до хлопчиків і дівчаток, навчить бачити індивідуальні особливості дітей, помічати їхні відмінності. Складність і багатогранність дослідження проблеми гендерного виховання передбачає, що висока якість гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку може бути забезпечена тільки завдяки спільним зусиллям управлінських і методичних служб, наукових закладів, педагогів-практиків та батьків (Листопад, 2019, с. 150). Поряд з цим, як зазначає дослідник, кожен педагогічний колектив закладу дошкільної освіти має можливість самостійно встановлювати форми, методи, прийоми організації гендерного виховання, не допускаючи стихійності й некерованості цього процесу. Для цього слід забезпечити цілеспрямовану, спеціалізовану підготовку педагогів, завдяки якій заклад дошкільної освіти зможе так організувати своє освітнє середовище, щоб воно дозволяло сформувати систему норм і цінностей, відповідних індивідуальним особливостям і гендерній приналежності кожної дитини (Листопад, 2019, с. 150).

Ми погоджуємося з С. Лозинською та У. Худзей (2018), які зазначають, що гендерне виховання – це сучасний напрям виховної діяльності педагога, який шляхом сприятливої соціалізації дозволяє сформувати в дитини стійке поняття власної статі (с. 63). Упровадження гендерного підходу в педагогічну освіту, як стверджують дослідниці, слід розуміти як розширення життєвого простору для розвитку індивідуальних здібностей і задатків кожної дитини, вивільнення мислення педагогів від статево-рольових стереотипів. Справжня рівність, на думку авторів, не передбачає нівелювання статі, але враховує в освітньому процесі специфіку життєвих інтересів та психологічних відмінностей дівчат і хлопців, а також далеку від ідеальної гендерну ситуацію в українському суспільстві. Гендерний підхід загалом передбачає, що відмінності в поведінці та сприйнятті чоловіків і жінок визначаються стільки їх фізіологічними особливостями, скільки вихованням на основі поширених у даній культурі уявлень про суть «чоловічого» та «жіночого» (Лозинська, Худзей, 2018, с. 63).

У процесі гендерного виховання виокремлюють біологічні і соціальні чинники, що негативно впливають на становлення статево-рольової ідентичності дітей дошкільного віку.

О. Перепелиця та Н. Бугайова (2024) перераховують чинники із зазначенням їх наслідків (с. 277):

- неповні сім'ї (як правило, дитина зростає без батька, отже, не має наочного прикладу обох гендерних ролей і досвіду в гендерних відносинах; це може мати наслідком проблеми у створенні власної сім'ї і у вихованні своїх дітей;
- жорстокість і авторитарність з боку дорослих, що може призвести до деформації розвитку дитини й закріплення неадекватних гендерних стереотипів.

Заслуговує на увагу позиція О. Жовнір (2009), яка наголошує, що характерною рисою розвитку сучасної педагогіки є зміна поглядів на дошкільника: відкидання розуміння дитини як об'єкта цілеспрямованого впливу і позиціонування її як суб'єкта саморозвитку, що має неповторну індивідуальність. Дослідниця зазначає, що першочерговою цінністю є розвиток внутрішнього світу майбутніх чоловіка і жінки. Отже, особистісно орієнтована, демократична педагогічна система, орієнтація дітей на партнерство та взаємозамінність у виконанні сімейних та соціальних ролей, гендерна демократія і рівність є необхідними складниками сучасної моделі педагогічного впливу на дошкільників. На переконання О. Жовнір, цей вплив необхідно здійснювати саме в ранньому дитинстві, адже саме тоді закладається основа майбутньої особистості. «Знання та вміння, набуті в дитинстві – це коріння. Чим воно міцніше, тим впевненіше почуватиметься людина в житті» (Жовнір, 2009, с. 46–52).

Досліджуючи особливості гендерної освіти та гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку, О. Мельниченко та С. Биковська (2020) обґрунтовують чинники, що позитивно впливають на ефективність цього процесу:

- інформаційно-методична підтримка педагогів і батьків з гендерної ідентифікації та самореалізації особистості хлопчика / дівчинки;
- розроблення навчально-методичних посібників щодо гендерної соціалізації дітей дошкільного віку і виховання їх протягом цього процесу;
- цілеспрямована робота з батьками, яка передбачає педагогічне консультування, бесіди, практичну допомогу в сімейному вихованні щодо гендерних питань.

Таким чином, проблема забезпечення гендерної соціалізації дітей старшого дошкільного віку є однією з домінуючих проблем в гендерній освіті. Але для того, щоб гендерний підхід у вихованні дітей старшого дошкільного віку був упроваджений в українську дошкільну освіту, необхідні такі умови (Мельниченко, Биковська, 2020):

- розроблення фундаментального теоретико-методичного підґрунтя;
- модернізація нормативної бази і оновлення документів органів управління дошкільним вихованням;
- формування в педагогів закладів дошкільної освіти готовності до реалізації гендерного підходу;
- змістовна і методична психолого-педагогічна / професійна підготовка всіх учасників гендерного виховання (вихователів, батьків, громадськості) до реалізації гендерного підходу.

Р. Шулигіна та В. Мовчун (2014), досліджуючи особливості гендерного виховання дітей дошкільного віку, наголошують на важливості налагодження та забезпечення ефективної співпраці всіх учасників освітнього процесу: вихователів, батьків та дітей різних вікових груп. На важливості активного залучення батьків до гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку також наголошують Н. Дроздовська та О. Сорочинська (2020), які зазначають, що гендерне виховання – це «процес культурної гендерної орієнтації, ідентифікації та оволодіння підростаючим поколінням моральною культурою у сфері взаємин статей в певному культурному (педагогічно організованому) середовищі» (с. 122). Дослідниці стверджують, що організація педагогічно ефективних умов у сім'ї та закладах дошкільної освіти сприятиме процесу гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку. З метою підтвердження теоретичних положень, авторками було розроблено та апробовано програму

підвищення рівня гендерної вихованості дітей старшого дошкільного віку «Ми такі різні». За результатами апробації дослідниці констатували, що саме впровадження спеціально організованої роботи за програмою з гендерного виховання сприяє ефективній реалізації цілісного освітнього процесу як у закладах дошкільної освіти, так і в сімейному вихованні, не порушуючи природного розвитку дітей, сприяючи їх позитивному гендерному вихованню (Дроздовська, Сорочинська, 2020).

Отже, аналіз українських досліджень з проблеми гендерного виховання дітей дошкільного віку дозволяє зробити висновок, що впровадження гендерного підходу у виховання дітей дошкільного віку (саме в закладах дошкільної освіти) повинно базуватися на вікових та індивідуальних відмінностях розвитку дітей обох статей, які доступні спостереженню в освітньому процесі.

Зазначимо, що гендерне виховання дітей дошкільного віку необхідно розпочинати з раннього дитинства. Ефективність такого виховання залежить від обізнаності як батьків, так і вихователів закладів дошкільної освіти, а також їх готовності навчати дітей; інформацію про статеві особливості, статево-рольову поведінку дошкільників необхідно надавати своєчасно – у той період, коли в дітей виникають питання; інформація повинна бути правдивою, щоб запобігти формуванню в дітей помилкових чи хибних суджень та уявлень.

ВИСНОВКИ

Аналіз стану дослідження гендерного виховання в педагогічній теорії показав, що ця тематика є цікавою багатьом українським дослідникам і розглядається ними як у загальному контексті (історичні аспекти розвитку гендерного виховання, порівняльний аналіз українського та зарубіжного досвіду щодо впровадження гендерного підходу у систему дошкільної освіти), так і в більш конкретних напрямках (вікові особливості гендерного виховання, організація професійної підготовки майбутніх фахівців на засадах гендерного підходу, забезпечення ефективної взаємодії педагогів дошкільної освіти, батьків та дітей для реалізації завдань гендерного виховання тощо).

Таким чином, проблема забезпечення гендерної соціалізації дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальною і сучасною. Для впровадження гендерного підходу в українську дошкільну освіту необхідні такі умови: розроблення фундаментального теоретико-методичного підґрунтя; модернізація нормативної бази і оновлення документів органів управління дошкільним вихованням; формування в педагогів закладів дошкільної освіти готовності до реалізації гендерного підходу; змістовна і методична психолого-педагогічна / професійна підготовка всіх учасників гендерного виховання (вихователів, батьків, громадськості) до реалізації гендерного підходу.

Перспективи подальшого дослідження проблеми пов'язані з подоланням низького рівня обізнаності з гендерної проблематики дітей старшого дошкільного віку та нівелювання гендерних підходів до програми підготовки освітян до роботи в закладах освіти. Також заслуговує на увагу подальше дослідження культурно-географічних відмінностей у гендерному вихованні дітей старшого дошкільного віку в різних регіонах.

Список використаної літератури

1. Бутенко О. Г. Структура сформованості гендерних відносин у дітей старшого дошкільного віку. *Психолого-педагогічний супровід розвитку особистості дитини в умовах взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Умань, 24 листопада 2022 р.)*. Умань: Візаві, 2022. С. 25–27.

2. Вовк Л. Специфіка становлення гендерної ідентичності дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2018. № 18. С. 58–66. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168176>

3. Дороніна Т. О. Теорія і практика гендерної освіти і виховання учнівської молоді в навчальних закладах України (II половина XX – початок XXI століття). Дис... докт. пед. наук: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2012. 524 с.
4. Дроздовська Н., Сорочинська О. Особливості гендерного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії ЗДО та сім'ї. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи: в 2-х ч.* 2020. Ч. 1. С. 121–125. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/35328/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201.pdf> (дата звернення: 1.09.2024).
5. Жовнір О. Ідеологія гендерного виховання дошкільника. *Освіта Полтавщини: Часопис. Менеджмент керівників дошкільних навчальних закладів.* 2009. № 18. С. 46–52. URL: https://pano.pl.ua/file/book/CHASOPUS_18.pdf (дата звернення: 1.09.2024).
6. Ісаєва І. С. Гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри. *Дошкільна освіта в сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації: матеріали доповідей учасників VIII науково-практичної конференції, Харків, 21 квіт. 2023 р.* Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2023. С. 32–33. URL: <https://dSPACE.hnpu.edu.ua/handle/123456789/14286> (дата звернення: 1.09.2024).
7. Листопад О. Педагогічні умови гендерного виховання старших дошкільників у закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського. Педагогічні науки.* 2019. № 1 (64). С. 145–151. URL: http://mdu.edu.ua/?page_id=31377 (дата звернення: 1.09.2024).
8. Лозинська С., & Худзей У. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: історичний аспект. *Молодий вчений.* 2018. № 5 (57). С. 61–63. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4457> (дата звернення: 1.09.2024).
9. Луценко В. Гендерне виховання старших дошкільників у закладі дошкільної освіти. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді.* 2021. Вип. 25 (1). С. 225–238. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-225-238>
10. Мельниченко О. В., Биковська С. С. Гендерна освіта та гендерне виховання дітей старшого дошкільного віку як соціально-психологічна та педагогічна проблема. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації.* 2020. Вип. 64. С. 212–216. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32791/> (дата звернення: 1.09.2024).
11. Негрій І. І. Проблема гендерного підходу до виховання дітей дошкільного віку. *Конференція онлайн.* 2023. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4616/> (дата звернення: 1.09.2024).
12. Остапчук О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до гендерного виховання учнів підліткового віку. Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2012. 22 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/7186/1/%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 1.09.2024).
13. Перепелиця О., Бугайова Н. Особливості статево-рольової ідентифікації дітей дошкільного віку в сучасному світі. *Соціально-психологічні проблеми гендерної стратифікації суспільства: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) (м. Київ, 12 квітня 2024 р.).* Київ: СЧУ ім. В. Даля, 2024. С. 275–278. URL: https://deps.snu.edu.ua/media/filer_public/51/81/51810ec6-b4d6-4cf6-82d8-e66fec1e9bcd/materiali_xvi_vseukrayinskoyi_naukovo-praktichnoyi_konferentsiyi_gender_2024.pdf (дата звернення: 1.09.2024).
14. Шулигіна Р., Мовчун В. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: досвід співробітництва учасників педагогічного процесу. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія.* 2014. № 35. С. 124–130.
15. Cardona M. J. Igualdade de género na educação pré-escolar: balanço do trabalho feito em Portugal. *Revista Olhares.* 2024. V. URL: https://www.researchgate.net/publication/380224537_IGUALDADE_DE_GENERO_NA_EDUCACAO_PRE-ESCOLAR_balanco_do_trabalho_feito_em_Portugal (дата звернення: 1.09.2024).
16. Chung Y., Huang H-H. Cognitive-Based Interventions Break Gender Stereotypes in Kindergarten Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health.* 2021. № 18 (24). Art. 13052. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph182413052>
17. Davis J. T. M., Hines M. How Large Are Gender Differences in Toy Preferences? A Systematic Review and Meta-Analysis of Toy Preference Research. *Archives of Sexual Behavior.* 2020. № 49. P. 373–394. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10508-019-01624-7>
18. Endendijk J. J., Groeneveld M. G., van der Pol L. D., van Berkel S. R., Hallers-Haalboom E. T., Bakermans-Kranenburg M. J., & Mesman J. Gender differences in child aggression: Relations with gender-differentiated parenting and parents' gender-role stereotypes. *Child development.* 2017. № 88 (1). P. 299–316. DOI: <https://doi.org/10.1111/cdev.12589>
19. Kryvorotko A. Model of Formation of Gender Education in the Process of Human Activity. *Exceptional Child: Teaching And Upbringing.* 2023. № 109 (1). P. 7–33. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.126>

20. Kwan K. M. W., Shi S. Y., MacMullin L. N., Nabbijohn A. N., Peragine D. E., VanderLaan D. P., & Wong W. I. «He did girls' things!» Hong Kong and Canadian children's reasoning about moral judgments of peers' gendered behaviors. *Developmental Psychology*. 2024. № 60 (6). P. 1066–1081. DOI: <https://doi.org/10.1037/dev0001698>

References

- Butenko, O. G. (2022). Struktura sformovanosti gendernih vidnosin u ditej starshogo doshkilnogo viku [The structure of the formation of gender relations in children of older preschool age]. In *Psihologo-pedagogichnij suprovid rozvitku osobistosti ditini v umovah vzayemodiyi zakladu doshkilnoyi osviti i sim'yi: materiali IV Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi (m. Uman, 24 listopada 2022 r.)* (pp. 25–27). Vizavi.
- Vovk, L. (2018). Specifika stanovlennya gendernoyi identichnosti doshkilnikov [The Specificity of Formation of Gender Identity of Preschoolers]. *Current Issues of the Humanities: Scientific Collection of Drohobych State Pedagogical University named after Ivan Franko*, 18, 58–66. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.18/18.168176>
- Doronina, T. O. (2012). *Teoriya i praktika gendernoyi osviti i viovannya uchnivskoyi molodi v navchalnih zakladah Ukraini (II polovina HH – pochatok HHI stolittya) [Theory and practice of gender education and upbringing of students in educational institutions of Ukraine (II half of the 20th – beginning of the 21st century)]*. Doctor's thesis: 13.00.01. Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine.
- Drozdovska, N., Sorochnytska, O. (2020). Osoblivosti gendernogo viovannya ditej starshogo doshkilnogo viku u vzayemodiyi ZDO ta sim'yi [Peculiarities of gender education of children of older preschool age in the interaction of the child care center and the family]. In *Innovacijni procesi v doshkilnij osviti: teoriya, praktika, perspektivi: v 2 ch. Ch. 1*, 121–125. <http://eprints.zu.edu.ua/35328/1/%D0%A7%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0%201.pdf>
- Zhovnir, O. (2009). Ideologiya gendernogo viovannya doshkilnika [Ideology of gender education of a preschooler]. *Education of Poltava Region: Journal. Management of heads of preschool educational institutions*, 18, 46–52. https://pano.pl.ua/file/book/CHASOPUS_18.pdf
- Isaeva, I. S. (2023). Genderne viovannya ditej starshogo doshkilnogo viku zasobami syuzhetno-rolovoyi gri [Gender education of children of older preschool age by means of story-role play]. *Preschool education in the modern educational space: current problems, experience, innovations: materials of reports of the participants of the VIII scientific and practical conference, Kharkiv, April 21, 2023* (pp. 32–33). H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/14286>
- Listopad, O. (2019). Pedagogichni umovi gendernogo viovannya starshih doshkilnikov u zakladah doshkilnoyi osviti [Pedagogical conditions of senior preschool children gender education in preschool educational institutions]. *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences*, 1 (64), 145–151. http://mdu.edu.ua/?page_id=31377
- Lozynska, S., & Khudzei, U. (2018). Genderne viovannya ditej doshkilnogo viku: istorichnij aspekt [Gender Education of Pre-School Age Children: Historical Aspects]. *Young Scientist*, 5 (57), 61–63. <https://molodyvchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4457>
- Lutsenko, V. (2021). Genderne viovannya starshih doshkilnikov u zakladi doshkilnoyi osviti [Gender Education of Senior Preschoolers in Institution of Preschool Education]. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 25 (1), 225–238. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2021-25-1-225-238>.
- Melnychenko, O. V.; Bykovska, S. S. (2020). Genderne osvita ta genderne viovannya ditej starshogo doshkilnogo viku yak socialno-psihologichna ta pedagogichna problema [Gender education and gender upbringing of older preschool children as a socio-psychological and pedagogical problem]. *Tendenciyi ta perspektivi rozvitku nauki i osviti v umovah globalizaciyi*, 64, 212–216. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32791/>
- Negriy, I. I. (2023). Problema gendernogo pidhodu do viovannya ditej doshkilnogo viku [The problem of the gender approach to raising preschool children]. *Konferencia Online*. <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4616/>
- Ostapchuk, O. L. (2012). *Pidgotovka majbutnih socialnih pedagogiv do gendernogo viovannya uchniv pidlitkovogo viku [Preparation the Future Social Pedagogues to Gender Education of Adolescence Students]*. Extended abstract of candidate's thesis: 13.00.04. Zhytomyr Ivan Franko State University.
- Perepelytsia, O., Buhaiova, N. (2024). Osoblivosti statevo-rolovoyi identyfikaciyi ditej doshkilnogo viku v suchasnomu sviti [Peculiarities of gender-role identification of preschool children in the modern world]. In *Socialno-psihologichni problemi gendernoyi stratifikaciyi suspilstva: materiali XVI Vseukrayinskoyi naukovopraktichnoyi konferenciyi (z mizhnarodnoyu uchastyu) (Kyiv, 12 kvitnya 2024 r.)* (pp. 275–278). Volodymyr Dahl East Ukrainian National University. https://deps.snu.edu.ua/media/filer_public/51/81/51810ec6-b4d6-4cf6-82d8-e66fec1e9bcd/materiali_xvi_vseukrayinskoyi_naukovopraktichnoyi_konferenciyi_gender_2024.pdf
- Shulyhina, R., Movchun, V. (2014). Genderne viovannya ditej doshkilnogo viku: dosvid spivrobitnictva uchastnikov pedagogichnogo procesu [Gender education of preschool children: experience of cooperation of participants in the pedagogical process]. *Bulletin of the Institute of Child Development. Series: Philosophy, pedagogy, psychology*, 35, 124–130. <http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Vird_2014_35_23

- Cardona, M. J. (2024). Igualdade de género na educação pré-escolar: balanço do trabalho feito em Portugal. *Revista Olhares*, 12 (1). https://www.researchgate.net/publication/380224537_IGUALDADE_DE_GENERO_NA_EDUCACAO_PRE-ESCOLAR_balanco_do_trabalho_feito_em_Portugal
- Chung, Y, Huang, H-H. (2021). Cognitive-Based Interventions Break Gender Stereotypes in Kindergarten Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18 (24), 13052. <https://doi.org/10.3390/ijerph182413052>
- Davis, J. T. M., Hines, M. (2020). How Large Are Gender Differences in Toy Preferences? A Systematic Review and Meta-Analysis of Toy Preference Research. *Archives of Sexual Behavior*, 49, 373–394 <https://doi.org/10.1007/s10508-019-01624-7>
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G., van der Pol, L. D., van Berkel, S. R., Hallers-Haalboom, E. T., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Mesman, J. (2017). Gender differences in child aggression: Relations with gender-differentiated parenting and parents' gender-role stereotypes. *Child development*, 88 (1), 299–316. <https://doi.org/10.1111/cdev.12589>
- Kryvorotko, A. (2023). Model of Formation of Gender Education in the Process of Human Activity. *Exceptional Child: Teaching and Upbringing*, 109 (1), 7–33. <https://doi.org/10.33189/ectu.v109i1.126>
- Kwan, K. M. W., Shi, S. Y., MacMullin, L. N., Nabbijohn, A. N., Peragine, D. E., VanderLaan, D. P., & Wong, W. I. (2024). «He did girls' things!» Hong Kong and Canadian children's reasoning about moral judgments of peers' gendered behaviors. *Developmental Psychology*, 60 (6), 1066–1081. <https://doi.org/10.1037/dev0001698>

Стаття надійшла до редакції 4.09.2024

Прийнято до друку 31.10.2024

GENDER EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Victoria Lutsenko

<https://orsid.org/0000-0002-1681-0601>

Junior Researcher of the Laboratory of Institutional Education,
Institute of Problems on Education
of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine,
9, M. Berlinskyi Str., 04060, Kyiv, Ukraine,
viktorialucenko63@gmail.com

The article reveals the relevance of the problem of gender education and the development of this problem in modern Ukrainian research; gender education of older preschool children is considered as a problem of modern pedagogy. It is noted that the problem of gender education of children of older preschool age in the conditions of a preschool education institution is closely related to other types of education: national, moral, family, legal, labor, intellectual, and others; an analysis of the problem of gender education in pedagogical theory was carried out. It is shown that the preschool age is a decisive period of sex-role development, because it is in this period that the formation of gender identity is laid, which in turn connects the consciousness with the child's behavior and shapes his entire subsequent adult life. Attention is focused on the fact that in the process of gender education of older preschool children in the conditions of preschool education institutions, factors that can negatively affect the formation of gender-role identity of preschool children are singled out. A scientific analysis of the pedagogical aspects of the study of gender education of older preschool children is presented. It is noted that the complexity and multifacetedness of the problem of gender education, the high quality of gender education of older preschool children can be ensured by the joint efforts of management and methodical services, scientific institutions, practitioners and parents. It is emphasized that the prospects for further research of the problem are related to overcoming the low level of awareness of gender issues among older preschool children and leveling gender approaches to the program of training educators to work in educational institutions.

Key words: education, gender, gender education, gender approach, gender identity, gender socialization, gender characteristics.